

สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญ กับประติมานวิทยาทางการเมือง ในเขตวัฒนธรรมล้านนา พ.ศ. 2475-2490¹

ว่าที่ ร้อยตรี ชาญคณิต อวรณ์

อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาสหวิทยาการบริหารท้องถิ่น

วิทยาลัยนานาชาติภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 สัญลักษณ์รัฐธรรมนูญถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับความชอบธรรมให้กับกลุ่มคณะราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2476-2490 สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญถูกผลิตซ้ำอย่างเด่นชัดผ่านอุดมการณ์ชาตินิยม (สกุลอำมาตยาเสนาธิปไตย) กระทั่งเป็นที่รับรู้ในสังคมล้านนา ซึ่งได้รับการผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการปกครองส่วนภูมิภาคตามแบบมทไทย ดังนั้นช่างล้านนาและผู้อุปถัมภ์งานช่างในช่วงนั้นจึงสื่อสารอำนาจการเมืองดังกล่าว ผ่านการใช้สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญร่วมกับงานประดับอาคารทางพุทธศาสนาและอาคารสาธารณะ อันสะท้อนให้เห็นผลของการเปลี่ยนแปลงความคิดวัฒนธรรมการเมืองภายใต้นโยบายรัฐนิยมได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: พานรัฐธรรมนูญ ; ประติมานวิทยาทางการเมือง

การสร้างสัญลักษณ์เพื่อตอบสนองแนวคิดทางการเมือง ได้เริ่มปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ตัวอย่างสำคัญคือ “พระที่นั่งอนันตสมาคม” ศิลปะสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นอีกมุมมองหนึ่งของวัฒนธรรมการเมืองไทย ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ถูกสืบเนื่องต่อมาในปรัชญาประวัติศาสตร์ศิลปะในรัชกาลที่ 6 และเผยแพร่ให้คนทั้งหลายรู้เห็นความรุ่งเรืองของสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยม”

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในช่วง พ.ศ. 2475 นั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้กระทำขึ้นในพื้นที่ศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง ทำให้การรับรู้ความหมายของ “รัฐธรรมนูญ” ในระยะแรกของประชาชนส่วนใหญ่ยังสับสน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทและเมืองห่างไกลที่ตีความหมายของรัฐธรรมนูญไปอย่างหลากหลาย ดังเช่น บางกลุ่มคิดว่า “รัฐธรรมนูญ” คือลูกชายของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้นำการปฏิวัติ โดยเชื่อกันว่าเขาจะนำโซ่คล้องคอมาสู่ประเทศชาติและประชาชน²

อาจกล่าวได้ว่า ในระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นั้น การเชื่อมโยงอำนาจจากศูนย์กลางดังกล่าวกับกลุ่มเมืองที่เพิ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากหัวเมืองประเทศราช และระบบมณฑลเทศาภิบาล มาสู่การปกครองแบบมหาดไทยส่วนภูมิภาคยังไม่เป็นที่รับรู้เด่นชัดนัก อาจเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวความคิดการสถาปนาแนวคิดรัฐชาติขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481–2487 และ พ.ศ. 2491–2500)³ ซึ่งในสมัยแรกของรัฐบาลจอมพล ป. ใช้นโยบายรัฐนิยมผ่านทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองผ่านงานศิลปกรรม (รัฐศิลปกรรม)

รัฐธรรมนูญไทยในช่วง พ.ศ. 2475–2490

รัฐธรรมนูญในความหมายทางรัฐศาสตร์ ถือเป็นปทัสฐานของตัวบทกฎหมายที่รัฐประกาศใช้กับราษฎร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการกระทำสัญญาระหว่างประชาชนซึ่งยอมมอบสิทธิตามธรรมชาติให้กับองค์อธิปัตย์ รัฐธรรมนูญไทยเริ่มมีใช้ครั้งแรกเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว) ภายหลังจึงถูกยกเลิกในวันที่ 10 ธ.ค. 2475 และเปลี่ยนมาใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 (ฉบับที่ 2) โดยมีสภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการร่างขึ้นเพื่อมุ่งหวังให้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวร

สภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นเป็นรูปแบบสภาเดี่ยว แต่มีสมาชิกสองประเภทคือ มาจาก

การเลือกตั้งและการแต่งตั้งโดยรัฐบาล กระทั่งปรับเปลี่ยนเป็นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 (ฉบับที่ 3) จึงเริ่มมีรูปแบบสภาคู่คือ สภาผู้แทนราษฎรและพฤฒสภา (วุฒิสภา)

ในห้วงที่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ดำรงอยู่นั้น มีนายกรัฐมนตรี 2 ท่านที่สืบต่ออำนาจอย่างยาวนานคือ พระยาพหลพลพยุหเสนา (ดำรงตำแหน่ง 5 สมัย คือ 10 ธ.ค. 2475-16 ธ.ค. 2481) มีความพยายามสถาปนา “**ลัทธิรัฐธรรมนูญ**” ขึ้น โดยพยายามสร้างมโนทัศน์ “หลักไทย” ใหม่เพิ่มจาก “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ผสมกับ “และรัฐธรรมนูญ” ด้วย⁴ เชื่อว่าแนวคิดนี้ได้รับการสืบเนื่องต่อมาในรัฐบาลสมัย จอมพล ป. (สมัยแรก 16 ธ.ค. 2481-1 ส.ค. 2487)

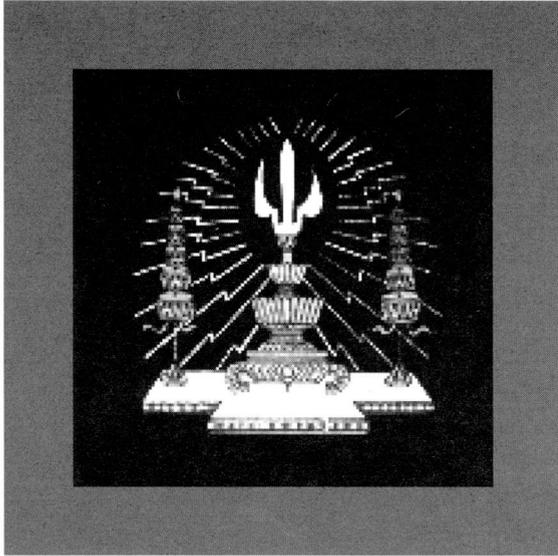
ประเด็นสำคัญคือ รัฐธรรมนูญฉบับ 2 นี้ได้บัญญัติบทเฉพาะกาลไว้ว่า หลังจากครบระยะสิบปีของการใช้รัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่มาจาก การแต่งตั้งจะหมดไป (คือหลังจาก พ.ศ. 2485) จะมีเพียงประเภทที่มาจาก การเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่ว่าใน พ.ศ. 2484 รัฐบาลจอมพล ป. ได้แก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อยืดอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่มาจาก การแต่งตั้ง ซึ่งให้เห็นการดำรงอยู่ของอำนาจการเมืองภายใต้ นโยบายการครอบงำจากทหาร⁵ โดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นการสร้างฐานอำนาจของตน

การสร้างสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในวัฒนธรรมการเมืองไทย

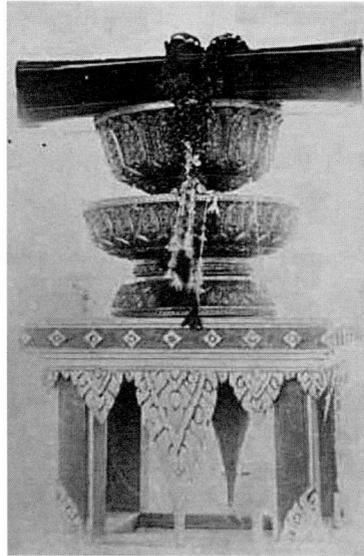
เพื่ออ้างความเป็น “**ประชาธิปไตย**” รัฐธรรมนูญจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อสร้างความชอบธรรมในระบอบการปกครองใหม่ (คณะผู้ปกครองใหม่) ทำให้พานรัฐธรรมนูญได้ถูกยกขึ้นมาเหมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากสัญลักษณ์การใช้พานแว่นฟ้ารองรับส่วนใหญ่สื่อความหมายถึงฐานันดรศักดิ์ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ ดังตัวอย่างเช่น พานแว่นฟ้าสองชั้นรองรับวิรุฑที่ปรากฏกลางธงแผ่นดิน “ธงมหาไพชยนต์วิฑู” ในสมัยรัชกาลที่ 6 ราว พ.ศ. 2456⁶

สัญลักษณ์พานรองรับรัฐธรรมนูญ จึงนับเป็นการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์อีกประการหนึ่ง ภายหลังจากปฏิวัติ 2475 เป็นต้นมา หากแต่เป็นมุมมองใหม่ที่สะท้อนตัวตนของประชาชน ในการทูลเกล้าฯ ถวายรัฐธรรมนูญให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย ดังนั้นรัฐธรรมนูญที่อยู่เหนือพานแว่นฟ้าจึงถูกตีความว่า “ส่งจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน”⁷

การสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองใหม่และปรากฏการณ์ดังกล่าว ยังถูกตอกย้ำผ่านพิธีกรรมรัฐธรรมนูญนับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา โดยอัญเชิญพานรัฐธรรมนูญแห่รอบพระนคร และรัฐบาลประกาศให้มีงานฉลองรัฐธรรมนูญทุกปี ซึ่งตลอดช่วงเวลาที่คณะราษฎรมีอำนาจ นอกจากนั้น สัญลักษณ์ “พานรัฐธรรมนูญ” ยังได้ถูกจำลองขึ้นเพื่อเป็นสื่อทางการเมืองอีกหลายรูปแบบ เช่น แสตมป์ เข็มกลัด สลากกินแบ่งรัฐบาล ธนบัตร เป็นต้น⁸

ภาพที่ 1 พานแว่นฟ้าสองชั้นรองรับเครื่องหมายวชิราวุธในอง
มหาไพศยนต์รัช พ.ศ. 2456
ที่มา : www.bloggang.com

ภาพที่ 2 พานแว่นฟ้าสองชั้นรองรับ
รัฐธรรมนุญ ในพิธีพระราชทานรัฐธรรมนุญ
พ.ศ. 2475

ภาพที่ 3 เหรียญสร้างชาติ ฉลองอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ. 2475-2476
ที่มา : www.siamamulet.net

ภาพที่ 4 อนุสาวรีย์ปราบกบฏ
กรุงเทพฯ พ.ศ. 2476
ที่มา : ชาตรี ประภิตนันทการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพที่ 5 อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในงานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญ
ที่มา : ชาตรี ประภิตนันทการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

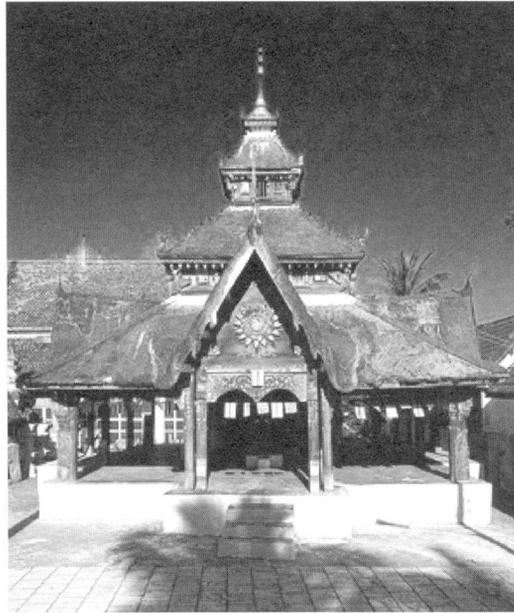
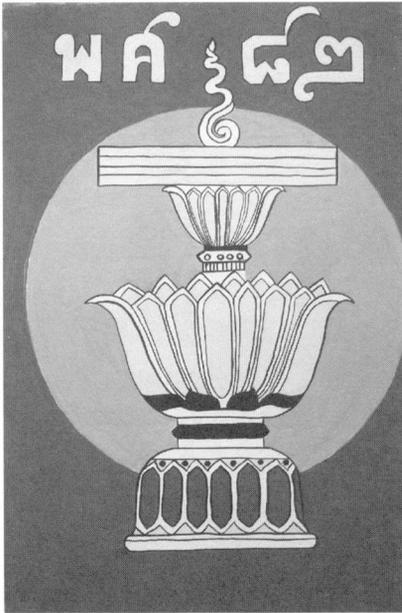
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญนำไปใช้กับอนุสาวรีย์ปราบกบฏ (กบฏบวรเดช) อาจถือเป็นเครื่องมือเพื่อสะท้อนความชอบธรรมทางการเมืองใหม่ของคณะราษฎรที่นิยามว่าเป็นประชาธิปไตย และเป็นครั้งแรกที่ปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญร่วมกับอนุสาวรีย์

สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญได้ถูกผลิตซ้ำอีกครั้ง ผ่านอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยซึ่งเริ่มก่อสร้าง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ในรัฐบาลสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกแบบโดยหม่อมหลวง ปุ่ม มาลากุล ควบคุมการก่อสร้างจนแล้วเสร็จโดยศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ศิลปินผู้ปั้นอนุสาวรีย์คือ นาย สิทธิเดช แสงหิรัญ รัฐบาลได้พยายามสร้างความหมายให้กับองค์ประกอบของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยแห่งนี้อย่างเต็มที่ ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญคือรูปเล่มรัฐธรรมนูญในแบบ สมุดไทยซึ่งประดิษฐานบน พานแว่นฟ้า⁹

สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในศิลปกรรมล้านนา

1. ภาพเขียนกรอบกระฉกประดับคอสองวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง

วิหารแห่งนี้เป็นอาคารไม้ทรงปราสาท จากเอกสารทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงการเริ่มสร้างวิหารแห่งนี้ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 24 และมีการซ่อมแซมอย่างต่อเนื่อง สัญลักษณ์

ภาพที่ 6 พานรัฐธรรมนูญบนแผงคอสองวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง พ.ศ. 2482
ที่มา : คณะทำงานโครงการอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์ และชุมชนบ้านปงสนุก

พานรัฐธรรมนูญปรากฏที่ภาพเขียนกรอบกระจกประดับคอสอง เป็นภาพพานรัฐธรรมนูญสีเหลืองบนพื้นสีน้ำเงิน ปรากฏร่วมกับจารึกว่า “พ.ศ. 82” (พ.ศ. 2482)

2. หน้าบัน (หน้าแหบ) อุโบสถวิหารวัดปงหอศาล อ.แม่ทะ จ.ลำปาง

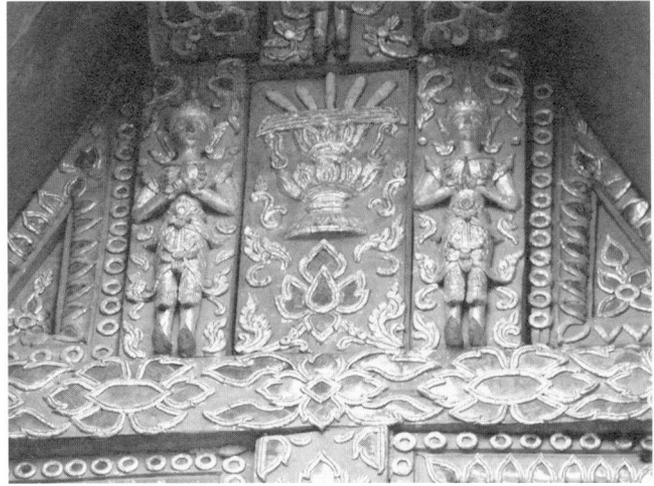
อุโบสถวิหารแห่งนี้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2475–2480 หน้าบันเป็นแผ่นไม้แกะสลัก ปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญอยู่กลางหน้าบัน พร้อมกับจารึกไม้ “สร้าง 19 มีนาคม 2475” (ปฏิทินใหม่ก็คือ มีนาคม 2476 หลังการปฏิวัติเป็นเวลา 9 เดือน) ข้อมูลที่น่าสนใจคือผู้สร้างอาคารและประดับตกแต่งลวดลายล้วนใช้ช่างฝีมือในท้องถิ่นเป็นผู้สร้าง กล่าวคือ สล่าน้อยสุ่ม และสล่าน้อยมูล เป็นนายช่างด้านโครงสร้าง ส่วนงานประดับมีสล่าน้อยสุ่มร่วมกับสล่าน้อยจิฎา เป็นผู้ออกแบบลวดลายและแกะสลักไม้ทั้งหมด¹⁰

3. ลายปูนปั้นประดับหน้าบันวิหารหลวงวัดอุโมงค์อารยมณฑล อ.เมือง จ.เชียงใหม่

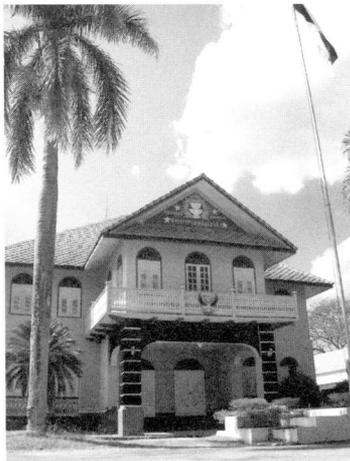
วิหารแห่งนี้มีแผนผัง โครงสร้างและรูปแบบศิลปกรรมสกุลช่างเชียงใหม่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ลงมาแล้ว แต่คงมีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่า ปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญร่วมอยู่กับจารึกภาษาไทยและภาษาจีนว่า “พ.ศ. 2486 นายฮะเสง นางคำปัน โต้วถ่ายลัง” น่าเชื่อว่าเป็นเจ้าศรัทธาผู้อุปถัมภ์ในการบูรณะสร้างลวดลายประดับในครั้งนี้

ภาพที่ 7 พานรัฐธรรมนูญบนหน้าบันวิหารวัดปงทอศาล
อ.แม่ทะ จ.ลำปาง พ.ศ. 2475-2480
ที่มา : อ.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ คณะวิศวกรรมศึ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพที่ 8 พานรัฐธรรมนูญบนหน้าบันวิหารวัดอุโมงค์อารามณฑล อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2486

ภาพที่ 9 ที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า จ.เชียงราย และสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญ

4. หน้าจั่วที่ว่า การอำเภอเวียงป่าเป้า อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

ในช่วง พ.ศ. 2475 กิ่งอำเภอเวียงป่าเป้าได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเวียงป่าเป้า
ขุนบวรอุทัยวัช นายอำเภอขณะนั้น ได้ทำการก่อสร้างที่ว่า การอำเภอขึ้นใหม่เป็นตึก 2 ชั้น

กระทั่งเสร็จสมบูรณ์ในสมัยของขุนสุจริต สมบัติศิริ หลังคาหน้าจั่วด้านหน้าที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้าปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญที่สร้างจากไม้แกะสลัก พบร่วมกับข้อความว่า “รัฐธรรมนูญสถิตสถาพร”

จากหลักฐานสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในงานศิลปกรรม 4 แห่งดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่น่าพิจารณา ดังนี้

ประเด็นแรก สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญข้างต้น ส่วนใหญ่มีจารึกที่ระบุช่วงเวลาการสร้างไว้ในช่วงราว พ.ศ. 2475-2486 หากย้อนกลับไปดูบริบทการเมืองในช่วงดังกล่าวจะเห็นถึงปรากฏการณ์ “งานฉลองรัฐธรรมนูญ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2476-2483 และเริ่มซบเซาลงตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา นโยบายที่สำคัญประการหนึ่งคือ รัฐบาลยังส่งเสริมให้สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญนี้ถ่ายแบบไปสร้างหรือจำลองขึ้นอีก 70 จังหวัด¹¹

การถ่ายแบบดังกล่าวอาจเป็นแรงบันดาลใจต่อช่างในท้องถิ่น นับเป็นการผสมผสานสัญลักษณ์ใหม่ซึ่งไม่ปรากฏมาก่อนเลยในแบบแผนงานประดับล้านนา ดังนั้นความเป็นไปได้หรือไม่ว่า ช่างหรืออาจารย์ผู้คนในสังคมล้านนาในระยะนั้น ได้รับรู้ถึงปรากฏการณ์นโยบายการส่งเสริมการสร้างสัญลักษณ์รัฐธรรมนูญของรัฐบาล ประเด็นที่น่าสนใจคือ ภาพเขียนกรอบกระจกประดับคอสองวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2482 นั้น น่าจะสอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็น “วันชาติ” พร้อมทั้งวางศิลาฤกษ์เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และยังตรงกับการเปิดประชุมสมัยสามัญของสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย นอกจากนั้นในช่วง พ.ศ. 2482 นี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามยังมีนโยบายประกาศรัฐนิยมมากถึง 7 ฉบับในจำนวน 12 ฉบับ (ประกาศรัฐนิยมในช่วง พ.ศ. 2482-2485 รวม 12 ฉบับ)¹²

ประเด็นที่สอง ลายปูนปั้นรูปพานรัฐธรรมนูญประดับหน้าบันวิหารวัดอุโมงค์อารยมนทล อ.เมือง จ.เชียงใหม่ สร้างขึ้น พ.ศ. 2486 โดยมีกลุ่มชาวจีน (อาจเป็นกลุ่มพ่อค้า) คือนายฮะเสง นางคำปัน ไท่ดำถ่าล้ง เป็นผู้อุปถัมภ์ หากย้อนกลับไปพิจารณานโยบายการกีดกันกลุ่มคนจีนของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว¹³ การอุปถัมภ์โดยชาวจีนและใช้สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในครั้งนี้อาจชี้ให้เห็นการต่อสู้กันระหว่างการดำรงบทบาทของชาวจีนภายใต้ันโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมก็ได้

นอกจากนั้น หากเรามองวิหารเป็นอาคารสาธารณะหนึ่งบนหน้าที่การใช้สอยทางพุทธศาสนา การใช้สัญลักษณ์นี้ร่วมกับวิหาร จึงนับเป็นการเผยแพร่สัญลักษณ์นี้สู่ผู้คนในสังคมอย่างจงใจ โดยผ่านช่องทางวัฒนธรรมพุทธศาสนา

ประเด็นที่สาม ศูนย์กลางทางอำนาจตามแบบจารีตในหัวเมืองล้านนาอาจได้แก่ หอคำหรือเคำสนามหลวง (สัญลักษณ์ของเจ้าเมือง)¹⁴ ทว่าศูนย์กลางอำนาจตามแบบแผนการปกครอง

ใหม่แก่เช่น ศาลากลางจังหวัดหรือที่ว่าการอำเภอ นับเป็นการสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ใหม่ ภายใต้โมเดลของระบบราชการที่มีต่อท้องถิ่น ซึ่งในการนี้ยังรวมถึงการกำหนดแบบแผนอาคารจากรัฐและยังกำหนดให้มีพื้นที่ “ลานรัฐพิธี” บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดหรือที่ว่าการอำเภออีกด้วย¹⁵ หากลานรัฐพิธีนี้เป็นที่ชุมนุมข้าราชการและประชาชน การจงใจให้ตำแหน่งของพานรัฐธรรมนูญปรากฏขึ้นอย่างสง่าท่ามกลางมหาชนแก่เช่นที่ว่าการอำเภอเวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ก็นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ทำให้รัฐธรรมนูญ ถูกหยิบยกมาใช้ในฐานะงานระดับอาคารของราชการ ตลอดจนเพื่อหวังผลทางการเมืองผ่านระบบราชการด้วยก็ได้

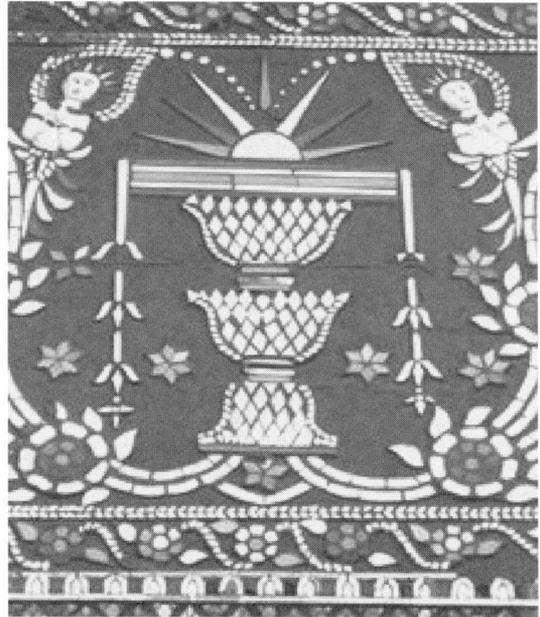
การปฏิรูปคณะสงฆ์กับการสร้างสัญลักษณ์ใหม่ของงานช่าง ในวัฒนธรรมพุทธศาสนา

กรณีของการปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นงานประดับอาคารทางพุทธศาสนาดังตัวอย่างของวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดบึงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง, วิหารวัดปงทอศาล อ.แม่ทะ จ.ลำปาง และวิหารวัดอุโมงค์อารยมณฑล อ.เมือง จ.เชียงใหม่ นั้น ปัจจัยที่ควรกล่าวถึงคือผลจากการปฏิรูปคณะสงฆ์จากรัฐบาลกลางตั้งแต่ราวทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา (พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445)¹⁶ ผลจากการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในระบบภูมิภาคนี้ส่งผลตามข้อกำหนดโดยกำหนดการแต่งตั้งพระราชอาคันตุกะระดับภาค เจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะจังหวัด เจ้าหมวดอุโบสถ และเจ้าอาวาส หนึ่งในข้อบังคับนั้นคือการกำหนดให้มีตราประจำตำแหน่ง ประเด็นนี้ยังส่งอิทธิพลถึงการปรากฏของสัญลักษณ์ใหม่อีกประการหนึ่งต่องานช่างในวัฒนธรรมพุทธศาสนาในล้านนา ดังกรณีของการจำลองสัญลักษณ์ตราประจำตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครลำปาง (พระธรรมจินดานายก)ประดับไว้ที่หน้าบันวิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง จารึก พ.ศ. 2466

การปรับเปลี่ยนนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ยังดำเนินควบคู่กับการปฏิรูปการศึกษา (พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวขับเคลื่อนต่อมาในช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แน่นนอนว่าส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนโมเดลและวัฒนธรรมในหลายประการ อย่างน้อยที่สุดก็มีผลต่อความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลางสั่งการจากส่วนกลาง เพื่อบังคับต่อส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น และมีผลต่อการแสดงออกทางงานช่างด้วยอย่างน้อยที่สุดก็มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งว่า หากมีการจำลองสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในวัดแห่งใดที่หนึ่งแล้ว ก็น่าจะมีการเลียนแบบหรือนำแบบอย่างไปปฏิบัติกับอีกวัดหนึ่งทั้งในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง ดังกรณีของจังหวัดลำปางที่ยังพบสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญที่หน้าบันวิหารหลวง วัดล้อมแรด อ.เถิน (ซึ่งใช้วัสดุประเภทแก้วระจก อันเป็นวัสดุใหม่ตามแบบอย่างกรุงเทพฯ ในงานช่างล้านนา)

ภาพที่ 10 สัญลักษณ์จำลองตราประจำตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครลำปาง พระธรรมจินดานายกประจำที่หน้าบันวิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง พ.ศ. 2466

ภาพที่ 11 สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญ (ระดับกระจก) หน้าบันวิหารหลวง วัดล่อมแร็ต อ.เถิน จ.ลำปาง
ที่มา : คุณภิญโญพันธุ์ พจนະລาវณีย์

อย่างไรก็ดี การปรับเปลี่ยนงานช่างภายใต้ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ไม่ปรากฏเฉพาะสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทวิหารและอุโบสถในล้านนา เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน้าบันวิหารและอุโบสถ ตลอดจนลวดลายประดับตกแต่งที่มีอิทธิพลศิลปะจากภาคกลางเข้ามาอย่างมากมาย¹⁷ รวมถึงอิทธิพลรูปแบบพานจากกรุงเทพฯ ยังอาจเป็นแรงบันดาลใจในการปรับเปลี่ยนรูปแบบพานเงินหรือขันเงินหรือขันดอกอันเป็นเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของชาวล้านนาอีกด้วย¹⁸

สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญกับประวัติศาสตร์การเมืองล้านนา

ที่มาของการสร้างสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในท้องถิ่นดังกล่าว อาจปรากฏขึ้นเนื่องจากมโนทัศน์ของผู้คนในสังคมยุคนั้นได้รับการส่งเสริมและกระตุ้นจากรัฐ ดังเห็นได้จากการฉลองรัฐธรรมนูญ 2480 รัฐบาลได้จัดให้มีการประกวดประณีตศิลปกรรม 5 ประเภทคือ ภาพเขียน ภาพปั้น รูปถ่าย ภาพพิมพ์ และตุ๊กตา โดยกำหนดให้แสดงความหมายและสัญลักษณ์แห่งรัฐธรรมนูญ¹⁹

การกระตุ้นจากรัฐยังสอดคล้องกับนโยบายการสร้างรัฐชาติ โดยเชื่อมผ่านระบบราชการ ที่รัฐกำหนดให้ร่วมรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ประกาศรัฐนิยมผ่านกระทรวงมหาดไทย ที่ได้มีหนังสือสั่งการไปทุกกรมในสังกัดและคณะกรรมการจังหวัด²⁰ ดังนั้นคุณภาพการสำคัญประการหนึ่งของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 คือการสานต่อความคิดเรื่องการปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการจัดตั้ง “เทศบาล” (พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476, พ.ศ. 2481 และ พ.ศ. 2486)

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ระบบการปกครองท้องถิ่นนี้เองที่อาจมีส่วนส่งเสริมให้ราษฎร เริ่มมีส่วนมีเสียงในการปกครองท้องถิ่นของตน เห็นได้จากนโยบายการจัดตั้งสภาจังหวัด (พระราชบัญญัติสภาจังหวัด พ.ศ. 2481) ที่ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ได้แก่ บุคคลที่พลเมืองเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 ผู้ที่รัฐบาลแต่งตั้ง โดยเน้นไปที่คุณสมบัติของบุคคลอันเป็นประโยชน์ต่อกิจการของสภาเทศบาล หรือไม่ก็ดึงกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเก่าและผู้นำชุมชน ซึ่งทางภาคเหนืออาจจะเป็นตระกูลเชื้อสายเจ้านายเก่า ข้าราชการ และหรือผู้มีอิทธิพล-บารมีในท้องถิ่น

ดังนั้นในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในช่วง พ.ศ. 2476-2489 ซึ่งมีการเลือกตั้ง 4 ครั้งคือใน พ.ศ. 2476 2480 2481 2489 จึงมีบุคคลจากท้องถิ่นล้านนาที่เข้าร่วมสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายท่าน ตัวอย่างเช่น การเลือกตั้งวันที่ 15 พ.ย. 2476 หลวงศรีประกาศ และพระพิพิธธนาธร เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ นายสรอย ณ ลำปาง เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง เป็นต้น การเลือกตั้งวันที่ 7 พ.ย. 2480 พระศรีวรานุรักษ์ นายอินทร สิงหนตกร และนายสุวิชัย พันธุ์เศรษฐี เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ นายแถม คมสัน และนายสรอย ณ ลำปาง เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง เป็นต้น²¹ แนวคิดทางการเมืองหลายประการคงแพร่หลายในสังคมล้านนา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองลำปางซึ่งนายสรอย ณ ลำปางได้รับการเลือกตั้ง 2 วาระติดต่อกัน)

รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมกับภาพสะท้อนการรับรู้ ในท้องถิ่นล้านนา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไม่สามารถฉีกได้อย่างง่ายดายหากเทียบกับฉบับลายลักษณ์อักษร แต่รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา²² ดังนั้น หากการสร้างสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญปรากฏขึ้นบนเงื่อนไขรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมแล้ว นับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรมการเมืองไทย

ภาพที่ 12 งานฤดูหนาวจังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2482 ณ สนามกีฬาโรงเรียน
บุญวาทย์วิทยาลัย อ.เมือง จ.ลำปาง
ที่มา : คุณแม่เพ็ญแข จันทน์เกษร, 2 ฟากแม่
วัง 2 ผังนครลำปาง (ลำปาง : เทศบาลนคร
ลำปาง, 2551), 134.

อย่างน้อยที่สุดนโยบายการจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ก็นำไปสู่การ
สร้างสัญลักษณ์ในมิติที่หลากหลาย ดังเห็นได้จากกิจกรรมงานฉลองรัฐธรรมนูญของจังหวัด
ลำปางในวันที่ 27 ส.ค. 2477 และวันที่ 1-7 เม.ย. 2478 กระทั่งปรับเปลี่ยนมาเป็นงานฉลอง
รัฐธรรมนูญและงานฤดูหนาวในช่วง พ.ศ. 2482-2485²³ ก็ปรากฏสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญ
ที่ชุ่มประตุนางานด้วย ดังนั้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมนี้อาจเพื่อสะท้อนจุดมุ่งหมายให้เกิด
การรับรู้รัฐธรรมนูญ และอาจเป็นการสร้างฐานมวลชนที่มีต่อแนวคิดการก่อตัวของกระบวนการ
มีส่วนร่วมของประชาชน (ในมุมมองของรัฐ) ก็ได้

ควรกล่าวด้วยว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในล้านนาภายใต้
ปรากฏการณ์ในช่วงดังกล่าวนี้ มิได้ส่งผลเพียงเฉพาะทางศิลปสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากแต่
ยังส่งผลถึงวิถีชีวิตแบบใหม่ของชาวบ้าน อย่างน้อยที่สุดคือ 1.) การค้า ที่ต้องพึ่งพิงสินค้า
ฟุ่มเฟือยและเครื่องอุปโภคบริโภคจากกรุงเทพฯ เช่น ไฟฉาย สบู่ เทียนไข ตะเกียง (โคม)
เป็นต้น และแม้กระทั่งการซื้อบุหรีที่ต่างประเทศมาสูบ ดัง ซิมเมอร์แมน ได้รายงานว่ “... ใน
ระหว่าง 5 ปีที่แล้ว คือ ในสมัยข้าวยังมีราคาสูงและราษฎรหาเงินทองได้คล่อง ชาวเมืองและ
ชาวนาบางคนเริ่มสูบบุหรี ชิกาเรตชนิดต่างๆ ที่ส่งมาจากต่างประเทศ”²⁴ 2.) การรับอิทธิพล
จากวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ดังตัวอย่างของการแต่งกายเลียนแบบคนกรุงเทพฯ เห็นได้จาก
รายงานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา กล่าวถึงในนครลำปางว่า
“คนในเมืองลำปางนี้ ทั่วไปรู้สึกว่ายากประพตืออย่างชาวกรุงเทพฯ ทุกอย่าง ขนบธรรมเนียม

อย่างไร ถ้าไม่เหมือนคนกรุงเทพฯ ควรเลิกได้เป็นเลิกหมด เช่น การแต่งกาย เลื้อยกางเกง
 น้ำเงินของผู้ชายพลเมืองที่แพร่ ที่นาน เห็นทั่วไปทุกแห่ง ที่ลำปางไม่มีเลย เปลี่ยนเป็นนุ่งผ้า
 นุ่งกางเกงจีน และอื่นๆ...”²⁵ และ 3.) การสร้างสำนึกความเป็นไทย เห็นได้จากการให้ชาวบ้าน
 แสดงละครและร่าวงแนวปลุกใจให้รักชาติและความเป็นไทยดังกรณีคณะร่าวงชุมชนวัด
 คริสต์พวรรณ ในเวียงเชียงใหม่²⁶ หรือการรวมกลุ่มก่อตั้งสมาคมชาวเหนือ พ.ศ. 2479²⁷ เป็นต้น

นอกจากนั้น นโยบายการการสร้างรัฐชาติและการสร้างวัฒนธรรมการเมืองใหม่โดยรัฐ
 ยังปรากฏในช่องทางสื่อสารการเมืองที่ผ่านแบบเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และ
 มัธยมศึกษา ทั่วราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นของการกล่อมเกลากองการการเมือง
 ในเรื่องการพิทักษ์รักษารัฐธรรมนูญ²⁸

มีความเป็นไปได้หรือไม่ว่า กระบวนการสื่อสารการเมืองไม่จำเป็นต้องเป็นไปโดยการประกาศ
 ใช้รัฐนิยม ระบบราชการ หรือระบบการเลือกตั้ง อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ท้องถิ่นรับรู้ถึงบริบท
 ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2476-2487 อย่างน้อยที่สุดในกรณีการสร้าง
 สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญในเขตจังหวัดลำปาง ก็อาจอธิบายเพิ่มเติมด้วยประเด็นการสื่อสาร
 ทางการเมืองด้วยวิธีการให้นักเรียนท่องบทรัฐธรรมนูญให้จำได้ตั้งแต่ต้นจนจบ หรือการออก
 วิทยุกระจายเสียง การพิมพ์รัฐธรรมนูญแจกจ่ายให้กับประชาชนดังพบหนังสือ “รัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรสยามและปาฐกถาของสำนักงานโฆษณาการ” 20 มกราคม 2478 จัดพิมพ์
 โดยคณะกรรมการจังหวัดและสาขาสมาคมคณะรัฐธรรมนูญจังหวัดลำปาง²⁹

ดังนั้นสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญที่ปรากฏขึ้นในงานศิลปกรรมล้านนา จึงสะท้อนภาพ
 การสื่อสารวัฒนธรรมการเมืองระหว่างรัฐบาลกลางกับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อันเป็นจุดมุ่งหมาย
 สำคัญของการปรับเปลี่ยนแนวคิดทางการเมือง ซึ่งนักวิชาการกล่าวว่าเป็นไขสำคัญคือ จอมพล
 ป.พิบูลสงครามเองมีความเชื่อมั่นอย่างมากว่า “วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็น
 เครื่องประกันและรักษาเอกราชและความเป็นชาติไว้อย่างนิรันดร์”³⁰ สอดคล้องกับการดำรง
 อยู่ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ที่ยาวนานที่สุดในรัฐธรรมนูญไทย (10 ธ.ค. 2475-9 พ.ค. 2489)

สรุป

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 สัญลักษณ์รัฐธรรมนูญถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความชอบ
 ธรรมให้กับกลุ่มคณะราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง พ.ศ. 2476-2490 สัญลักษณ์พาน
 รัฐธรรมนูญถูกผลิตซ้ำอย่างเด่นชัด และเป็นที่รับรู้ของสังคมล้านนาอันเป็นส่วนหนึ่งของการ
 ปกครองตามแบบมหาชาติไทยในส่วนภูมิภาค ช่างล้านนาและผู้อุปถัมภ์งานช่างในช่วงนั้นจึง
 ผลิตสัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญร่วมกับงานประดับอาคารทางพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นผล
 ของการเปลี่ยนแปลงความคิดวัฒนธรรมการเมืองภายใต้นโยบายรัฐนิยมได้เป็นอย่างดี

เชิงอรรถ

- ¹ แม้ว่าการเรียกล้านนาในช่วงนั้นได้เริ่มแทนที่ด้วยคำว่า “เมืองเหนือ” หรือ “ภาคเหนือ” ก็ตาม
- ² อวยชัย ชะบา, “หน่วยที่ 10 การเมืองการปกครองสมัยรัชกาลที่ 7,” เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 8-15, พิมพ์ครั้งที่ 21 (กรุงเทพฯ : สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544), 552.
- ³ ดูรายละเอียดช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลใน รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง 2475-2530 (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2546), 257-265.
- ⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย 2475-2500, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549), 149-150.
- ⁵ สุจิต บุญบงการ, “รัฐสภาไทย,” การเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2549), 39-41.
- ⁶ ชนิดา พรหมพยัคฆ์, “องคมนตรีกับการสร้างอุดมการณ์รัฐไทย พ.ศ. 2459-2520,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 25-28.
- ⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ชาตินิยม, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปแบบการจิตสำนึก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), 106-107.
- ⁸ มานิตย์ นवलลอะ, การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์ไทย (กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองรัตนพันธ์, 2540), 73.
- ⁹ ชาตรี ประกิตนันทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม : สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550), 309-314.
- ¹⁰ วรรณภา คำปานบุตร, “อุโบสถและวิหารสกุลช่างลำปาง พ.ศ. 2444-ปัจจุบัน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541), 624-629.
- ¹¹ ชาตรี ประกิตนันทการ, คณะราษฎรฉลองรัฐธรรมนูญ : ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรม “อำนาจ” (กรุงเทพฯ : มติชน, 2548), 49, 128-149.
- ¹² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย 2475-2500, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2538), 195-200.
- ¹³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), 617.
- ¹⁴ ดูใน เอียรชชาย อักษรดิษฐ์, หอคำ คุ่มแก้ว : มณีแสงแห่งนครศิลปสถาน ชัดติยาธานี (เชียงใหม่ : โชตนา, 2548)
- ¹⁵ นิติ เชื้อสถาปนศิริ, “ความหมายทางการเมืองของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชการไทย : ศึกษากรณีศาลากลางจังหวัด,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 156.
- ¹⁶ ไชยมุต์ อุทยาวลี, “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ในระบอบหลังของพุทธศตวรรษที่ 25,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537), 58-60.
- ¹⁷ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, “การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535), 262-263.
- ¹⁸ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้ข้อคิดเห็นและมุมมองในเรื่องการปรับเปลี่ยนรูปแบบพานเงิน, ชั้นเงิน, ชั้นดอก

¹⁹ ครันย์ ทองปาน, “ศิลปกรรมแห่ง (คณะ) ราชภัฏ,” **เมืองโบราณ** ปีที่ 18, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2535), 98-99.

²⁰ ปิยนาด นุนนาค, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริงถึง “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม” 2516)** (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 174-177.

²¹ นคร พจนวรวงษ์, **ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : ขวัญนคร, 2549), 89, 108-109.

²² นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียน และอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปแบบการจิตสำนึก**, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2538), 125-155.

²³ ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, **บรรณาธิการ, 2 ฟากแม่วัง 2 มิ่งนครลำปาง** (ลำปาง : เทศบาลนครลำปาง, 2551), 227-228.

²⁴ พรรณีภา อพิษฐพงศ์, “เจ้าไพร่กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนา ระหว่าง พ.ศ. 2427-2476,” **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**, 2535, 180.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 177.

²⁶ ปรีชา ชันทนต์, **มรดกล้านนามิปัญญาท้องถิ่น 500 ปีวัดศรีสุพรรณ** (เชียงใหม่ : เวียงพิงค์การพิมพ์, 2543), 82-85.

²⁷ สรวิชาติ อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2551), 573.

²⁸ ปวีณา วังมี, “รัฐไทยกับการกล่อมเกลางานการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ. 2475-2487,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 151-174.

²⁹ สรวิชาติ อ่องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2551), 565.

³⁰ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, **ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2546), 394.

ขอขอบพระคุณ

รองศาสตราจารย์วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ และ
อาจารย์สรารุธ รูปิน คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร

คุณภิญญาพันธุ์ พจนะลาวัฒน์

คณะทำงานโครงการอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์
วัดปงสนุก นครลำปาง

บรรณานุกรม

ไข่มุกดี อุทยาวลี. “การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ในระยะครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 25.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

ชนิดา พรหมพยัคฆ์. “องคตรรงค์กับการสร้างอุดมการณ์รัฐไทย พ.ศ. 2459-2520.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **ประวัติการเมืองไทย 2475-2500**, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549.

- ชาติรี ประภิตนทการ. **คณะราษฎรฉลองรัฐธรรมนูญ : ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรม “อำนาจ”**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2548.
- ชาติรี ประภิตนทการ. **การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม : สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.
- นคร พจนวรวงษ์. **ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ขวัญนคร, 2549.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2546.
- นิติ เชื้อสถาปนศิริ. “ความหมายทางการเมืองของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชการไทย : ศึกษากรณีศาลากลางจังหวัด.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- นิติ เอี้ยวศรีวงศ์. **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียน และอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปแบบการจิตสำนึก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2547.
- ปวีณา วังมี. “รัฐไทยกับการกล่อมเกลางานการเมืองผ่านแบบเรียนในช่วง พ.ศ. 2475-2487.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ปิยนาด นูนาค. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริงถึง “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม” 2516)**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- เปียรชาย อักษรดิษฐ์. **หอค้า คุ่มแก้ว : มณีแสงแห่งนคราศิลปสถาน ชัตติยา ธาณี**. เชียงใหม่ : โชตนา, 2548.
- พรนิภา อพิษฐพงศ์. “เจ้าไพร่กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมล้านนา ระหว่าง พ.ศ. 2427-2476.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, บรรณาธิการ. **2 ฟากแม่วัง 2 ผิงนครลำปาง**. ลำปาง : เทศบาลนครลำปาง, 2551.
- มานิตย์ นवलลอ. **การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์ไทย**. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองรัตน์พรินติ้ง, 2540.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง 2475-2530**. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2546.
- วรรณ คำปวนบุตร. “อุโบสถและวิหารสกุลช่างลำปาง พ.ศ. 2444-ปัจจุบัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541.
- วรลัญจก์ บุญสุรัตน์. “การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.
- ศรันย์ ทองปาน. “ศิลปกรรมแห่ง (คณะ) ราษฎร.” **เมืองโบราณ** ปีที่ 18, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2535).
- สุจิต บุญบงการ. “รัฐสภาไทย.” **การเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2549.
- สรสวดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2551.
- อวยชัย ชะบา. “หน่วยที่ 10 การเมืองการปกครองสมัยรัชกาลที่ 7.” เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.

Symbol of the constitution in Lanna political Iconography, 1932-1947 A.D.

Chankhanit Arvorn

Abstract

Afterward a revolution in 1932 A.D., the constitution is build for just the populace. Symbols of the constitution are recur and to acknowledge in northern of Thailand social because this time is the local administrative government. So northern craftsman and benefactor are use this symbol for decorate a part of the Buddhist building. These phenomena are indicating to change concepts of political culture subject to the state favor policy.

Keyword; Symbol of the constitution,
Political Iconography